

Dina Marković

BAŠĆANSKA PLOČA U KNJIŽEVNOJ I LIKOVNOJ INTERTEKSTUALNOSTI HRVATSKE POSTMODERNE

dr.sc. Dina Marković, Osijek, pregledni članak

UDK 003.349.12 (497.5 Krk)
821.163.42.02 Postmoderna

Autorica u ovom radu komparativno razmatra, pokazuje i dokazuje čimbenike intertekstualnosti u intermedijalnosti hrvatske postmoderne; odnosno intertekstualni transfer Bašćanske ploče u postmodernom književnom tekstu Zemlja i ja, J.Pupačića i u likovnom tekstu - monotipiji Hommage a Bašćanska ploča, Lj. Njerš. Autorica pronalazi da su oboje autora simboličnih godina; Pupačić 1967., a Lj. Njerš 1991. svrhovito prekoračili devetstogodišnji razmak među granicama svjetova da bi se intertekstualno vratili tradiciji starohrvatske povijesne zbilje - protivno apovijesnosti postmoderne. Spasonosno izvorište hrvatske baštine: hrvatska redakcija stsl. jezika na kraljevskoj Zvonimirovoj ploči dragocjen je ulog u univerzum europske i svjetske civilizacije; neprocjenjivo političko, lingvističko i opće kulturno prenošenje i povezivanje intertekstualnosti za terapiju hrvatske zbilje: 1. koja se objelodanjuje u Pupačićevu tekstu povezanom s Deklaracijom o imenu i položaju hrvatskoga jezika i 2. s Njeršovom monotipijom kao apelom za spašavanje ugrožene hrvatske kulturne baštine u prvom postmodernom ratu u Hrvatskoj.

Ključne riječi: intertekstualnost, intermedijalnost, Bašćanska ploča, postmoderni umjetnički tekstovi

I. U književnom i likovnom međuprostoru hrvatske postmoderne

Tvrđnja Dubravke Oraić Tolić, da je kultura postmoderne zapala u duboku ontološku i moralnu krizu te da na kraju stoljeća "Umjesto estetizma, vezanog za originalnost, caruje masovna umjetnost - kič, a umjesto očuđenja i provokacije - prepoznavanje i navika." te da se u takovom ozračju postmodernistički pisci lome između "svijeta koji

umire u beznađu s mrtvom idejom o apsolutnoj slobodi i svijeta koji se rađa"¹ polazište je za promišljanje o strategiji intertekstualnosti dvaju različitih umjetničkih tekstova: književnosti i slikarstva

Postmoderna kultura u Hrvatskoj započinje 1968. godinu poslije 1967. kada je pjesnik Josip Pupačić napisao svoju znakovitu pjesmu *Zemlja i ja*, i traje do 1991. upravo do godine kada je slikarica Ljerka Njerš naslikala svoju monotipiju *Hommage a Bašćanska ploča*. Oboje umjetnika simbolički su otvorili i zatvorili razdoblje hrvatske postmoderne kulture u kojoj su tada, s tipično kriznom i nestabilnom komponentom razdoblja, bile intermedijalno meko otvorene granice za intertekstualnu komunikaciju odnosa i suodnosa među jezicima svih umjetničkih područja radi traženja izlaza iz dijakronijske sumaglice postmoderne paradigme stoljeća koja je, na taj način, paradoksalno otvorila put u povratak tradiciji.

Dijakronijski se intertekstualni odnos između Pupačićeva teksta, Njeršove monotipije i teksta Bašćanske ploče* uspostavlja devetstogodišnjim vremenskim razmakom u čitateljskoj recepciji tekstova s kontekstom. Ogroman vremenski razmak, istovremeno se uspostavlja dvama, intermedijalno, različitim izrazima: slikarskim i književnim. Pisati i slikati hrvatsku kulturnu baštinu značilo je za J. Pupačića i Lj. Njerš sastati se licem u lice s duhovnom snagom Ploče.

U tom prizivanju drevne prošlosti dvosmjerna hrvatska kultura, koja supostoji na latinskome i staroslavenskom jeziku, značajna je činjenica svojevrsne intermedijalnosti. Premda se među intermedijalnim tekstovima prostire široko polje višestoljetnih kulturoloških događanja koji bi mogli ometati čitateljsku recepciju, ipak Pupačićeva, latinički transkribirana, citatnost prvog dijela Ploče i cjelosno reprintirana Ploča u Njeršovoj monotipiji s književnom i likovnom lakoćom uspostavljaju umjetničku funkcionalnost s dobro poznatim i povijesno relevantnim tekstom Ploče.

Logično je stoga postaviti tipično McHaleovo ontološko pitanje postmoderne kulture:

"Što se događa (na planu hrvatske kulture 1968.g.) kada se prekoračuju granice među svjetovima?"² odnosno unutar velike megakulture Moderne, kako u predgovoru, tijekom i u završnici svoje knjige, tumači dvojstvo megakulture Moderne, Dubravka Oraić Tolić. /1: (1.-177.)/

U hrvatskoj postmoderni, u sklopu europske postmoderne, na granici Zapadne i Istočne Europe 1968. godine, analogijom Praškog proljeća i tragične sudbine Jana

Napomena: U tekstu i u podnožnoj notaciji oznaka u uglatoj zagradi je za broj literature, a u okrugloj za stranice kao što navodim.

¹ Dubravka Oraić Tolić: **Paradigme 20. stoljeća: avangarda i postmoderna**, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1996. str. 172.-3.

* Dalje će se, prema potrebi, koristiti izraz Ploča.

² Brian McHale: **Postmodernist Fiction**, Methuen, New York and London, 1987. str. 10.

Palacha i Hrvatsko je proljeće s bezbroj anonimnih žrtava³ iskopalo grob svjetopovijesnom komunizmu i balkanskoj Jugoslaviji, pokopavši ga/ju konačno 1991. godine u prvom postmodernom ratu.

U ovom se radu motri taj međuprostor hrvatske postmoderne umjetnosti u obama tekstovima i transparentija medievlnog izvorišta u tekstu pjesme *Zemlja i ja*, Josipa Pupačića⁴ i cjelosna vizualizacija Ploče u monotipiji *Hommage a Baščanska ploča**, Ljerke Njerš⁵.

Intertekstualno daleko hrvatsko srednjovjekovlje Ploče obama je bio odgovor na nesiguran i izgubljen svijet hrvatske postmoderne kulture od 1967. do 1991., bio je jedinomogući, jedinoispravan i spasonosni izvor; estetičko i etičko nadahnuće za stvaralačko opiranje postmodernoj apovijesnoj ideji, čvrsto nacionalno-povijesno ishodište koje je razbistrilo sve zamučene vidike te izvelo njihovu umjetnost iz pustinje postmodernističkog beznađa, osiguralo terapiju i "uskrsnuće"⁶ zbilje s kojom su se ogradili od postmoderne labilnosti, krhkosti, raspadanja i umiranja.

U nadvladavajućoj ontološkoj strategiji njihovih umjetnosti, fiktofaktnost⁷ se problematizira kao odnos fikcije i faksije na razini tematike i tropa realizirane metafore pomoću kojih se iščitava sudaranje tekstovna onezbiljenja s ozbiljenjem.

II. Intertekstualno tematiziranje Ploče je povijesno uskrsavanje zbilje

Ploča je višeslojevito značajna tekstovna struktura u mreži razlikovnih odnosa, intertekstualno isprepletena različitim izrazima i kodovima u paleografskom, ligvističkom, povijesnom i likovnom kontekstu kao baštinjeno dobro hrvatskoga naroda i kao nacionalni doprinos svekolikosti europske i svjetske civilizacije.

Povijesnopравни je tekstovni spis hrvatske epigrafike, prvi dokument "hrvatskoga književnoga jezika s prvom hrvatskom rečenicom"⁸ i "prvom stranicom njezine srednjovjekovne književnosti."⁹ Istovremeno, Ploča je i prvi artefakt o uspješnoj kuturnoj metapovezanosti antičkog likovnog motiva vinove lozice upletene hrvatskom pleternom ornamentikom.

³ I autorica je bila sudionica i tadašnja studentica na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

⁴ Josip Pupačić: *Zemlja i ja*, U: Pjesme, Mladost, Zagreb, 1984. str. 119. -20.

* Dalje, prema potrebi, korisit će se skraćenica: monotipiji LJ. Njerš

⁵ Ljerka Njerš: *Hommage a Baščanska ploča*, U: *Hommage hrvatskoj kulturnoj baštini - jednotisci*, Muzejsko galerijski centar, Zagreb, 1992. str. 7.

⁶ Ronald Barthes: *Retorika slike*, „Novi Prolog“, časopis za dramsku umjetnost, 17/18, god. V(XXII), proljeće/ljeto, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1990. str. 58.-65.

⁷ Fiktofaktnost je termin suvremene američke znanosti i kritike; ontološko načelo postoderne umjetnosti.

⁸ Josip Kekez: *Prva hrvatska rečenica*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1988.

⁹ Eduard Hercigonja: *Srednjovjekovna književnost*, U: *Povijest hrvatske književnosti*, 2, Liber, Zagreb, 1975.

Kao povijesnopravni spis, "čije političko značenje premašuje njezin paleografski i lingvistički aspekt, premda su i oni od neprocjenjive važnosti"¹⁰ Ploča dokumentacijski svjedoči "regnum Croatiae et Dalmatiae" u jurisdikciji kralja Zvonimira koji je "v dni svoe" darovao 1088. godine svoju ledinu/zemlju za gradnju crkvice Svete Lucije u Baškoj, na otoku Krku. Pupačić je rečenicu: "Az opat Držiha pisah o ledine juže." iz prvog dijela Ploče, koju je izvorno satavio benediktinski opat Držiha, jedan od ravnopravnih autora, s glagoljičkog pisma hrvatske redakcije staroslavenskoga jezika, latinički transkribirano intertekstualizirao. /4:(119.-120.)/

Margetićevo mišljenje¹¹ potkrepljuje moju tvrdnju da je Pupačić intertekstualizirao početni segment Ploče: "Az opat Držiha pisah se o ledine juže", a Njeršova cjelosni reprint kao poticajnu intertekstualnost političke fiktofaktnosti za godine 1967. i 1991.

Josip Pupačić i Ljerka Njerš ne bave se povijesnom temom Ploče na konvencionalan način, naprotiv oni traže neku čvrstu vezu prošlosti sa svojim vremenom; traže suvremenost u prošlosti i u njoj otkrivaju novi aspekt zbiljne i žive povijesti u najstarijem spomeniku pismenosti koji traje kao nacionalni, politički i lingvistički simbol kuturnoga nasljeđa. Stoga oni inovacijski tematiziraju Ploču prenoseći i povezujući njezino značenje s kontekstom povijesne zbilje 1967. i 1991. J.Pupačić i L.J.Njerš kontrasno su povezali samosvojan postmodrnistički način s medievalnim stilom Ploče: 1. Pupačićev se pjesnički jezik povijesno razlikuje od arhaične hrvatske redakcije staroslavenskoga jezika i 2. Njeršova u svojoj monotipiji reprintira tematiku Ploče obrubljujući ju krhko-lelujavim obrubom lovorova lišća, suprotno gornjem ravnolinijskom obrubu na Ploči s antičkom vinovom lozicom koja nosi ranoromanički stil, ornamentalno upletenu hrvatskim pletenom. Njihovi se stilovi podupiru patinom drevnoga stila Ploče: Pupačić latinički transliterira fragment "vrloznačajne poruke Az/ja"¹², povezane sa simboličnom narodno-kršćanskom, molitvenom uvodnicom, a

Lujo Margetić: **Bašćanska ploča**, Povijesno društvo Rijaka, Vitagraf, Rijeka, 2000. na 10. stranici nastavlja:

„Krk je dio Dalmacije, preko Bašćanske ploče, **Držiha daje do znanja da još uvijek priznaje regnum Croatiae et Dalmatiae**, (istaknula D.M) unatoč bizantskim, mletačkim i ugarskim pretenzijama i pritiscima te činjenici da se je 1102. godine ugarski kralj Koloman okrunio za hrvatskog kralja, ali i činjenici da je krčki biskup 1095. godine sudjelovao u Splitu na crkvenom saboru“ što govori u prilog „političkom smislu koji se daje iščitati iz Bašćanske ploče“, premda je Koloman vojno osvojio Zadar i Split između 1102. i 1105. godine.

Margetić naglašuje da je opat Držiha baš 1105. godine „u sastavljanju predložka za uklesavanje u ploču, naglasio važnost **Zvonimirova darovanja neobrađenog zemljišta crkvi sv. Lucije** (istaknula D.M.)

¹¹ Margetić tvrdi da je Ploča "neka vrsta labudjeg pijeva" kojim Držihino zapisivanje namjerno priznaje vlast hrvatskoga kralja Zvonimira, odnosno, idealno postojanje jedinstvenoga kraljevstva "regnum Croatiae et Dalmatiae", protivući se ugarskoj vlasti. U: /10:(10)/

Usporedi 1. Lujo Margetić: **O Bašćanskoj ploči**, Krk, 1997. na str. 10.

2. Ivo Frangeš: **Ploča nad vratima književnog početka**, Dubrovnik, 1/2, N.S. Matica hrvatska - Ogranak Dubrovnik, Dubrovnik, 2000. na str. 449.

¹² Mateo Žagar: **Kako je tkan tekst Bašćanske ploče**, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 1997. Zagreb. str. 72. Autor tvrdi da "nije klesarska pogreška" nego činjenica koja „zajamčuje tekstu cjelovitost“.

Njeršova s reprintnom cjelinom "ne razara staru vrijednost u umjetnosti"¹³ slikarski amalgamirajući troslojno zrcalnu intermedijalnost.

Razvidno je da Pupačićev naslovni dio i cjelosnica teksta crpi direktno iz prvog, invokativnog dijela Ploče, iz meta pozicije pisca-čitatelja. Isto vrijedi i za čitateljsku vizualizaciju Ljerke Njerš koja se 1991. produktivno sastala a tradicijom iz koje je intertekstualno prenijela cjelosni arhetipski "tradicionalni narativni okvir"¹⁴ u svoj prostorni medij.

III. Tradicijom protiv hrvatske posmoderne kulture smrti

U čitateljčinoj su recepciji tekstovi J. Pupačića i Lj. Njerš pluralni i zagonetni; Pupačiću nedostaje glagoljički izvornik čiji rečenični segment autor latinički transliterira i transkribira. Dvije bašćanske riječi hrvatske redakcije staroslavenskoga jezika: Az/ledine, suodnose se sa riječima Pupačićeva jezika: ja/zemlja, tako snažno da značenjski odnos u tekstu postaje ključna prostorno-vremenska i intertekstualno-dijaloška premosnica i glavni trop realizirane metafore.

Na samom početku teksta Pupačić me obavješćuje da se svjesno i nesvjesno "**otimao**" svome postmodernističkom ja, strukturirajući obrnuti redosljed u naslovnici svoga teksta, u: zemlja/ja, zato jer je medievalnost stvaralački rekonstruirao uvažavanjem znakovite riječi zemlja¹⁵ kao tekstualno izvorište *h̃itka*, predmećući riječ "zemlja" ispred pjesničkoga "ja", pri čemu se neimenovana zemlja u prvom sloju skriva iza moćnog tropa realizirana simbola, a u drugom iza metafore koja nikako ne može bez autoreferencijalnog odnosa:

"Zemlja i ja otimamo se jedno drugome/Otimamo se stoljećima preko ovih otoka/Preko ovijeh grobova/Prenatrpanih mrakom - tako da im popucaše ploče/Tako te prosukljava iz njih/I evo: obzorja tamne/ali gdje su ta obzorja, krošnja što vječito

¹³ Josip Depolo: **Lj. Njerš**, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1990. str. 148.

¹⁴ Laurent Jenny: **The Strategy of Form**, U: French Literary Theory Today, Cambridge University Press i Editions de la Maison des Sciences de l'homme, Cambridge/Pariz, 1982, str. 60.

¹⁵ Pupačić, a tijekom povijesti hrvatske književnosti i mnogi drugi pisci konotativno su dijalogizirali pomoću simbolične riječi s domovinom/Hrvatskom kao glavnom književnom preokupacijom u stilski različitim tekstovima i intertekstovima. Primjerice Pupačićev suvremenik, putopisac i esejist, Matko Peić, tih godina putuje Slavonijom i Baranjom i vodi barokni dijalog sa zemljom: "Bezimen došao sam ovamo, kažem, samo da gledam i šutim, da vodim u dugosatnoj tišini, **jedan mrki, jaki dijalog sa zemljom koji je već godinama moja opsesija.**"(istaknula D.M.) U: **Ljubav na putu, od Drave do Jadrana**, Globus, Zagreb, 1984. na str. 261.

Autorica, Dina Marković, u knjizi: **Peićev barok i rokoko**, Hrvatsko filološko društvo - Rijeka, Rijeka, 2000. na str. 5.-95. u cijelosti interpretira vijugavo Peićevo labirintno pisanje barokističkom melankolijom žalovanja radi prolaznosti i propasti svega što je hrvatsko i mrtvo u postmodernoj kulturi smrti. Putopisno - esejističkim zapisivanjem, razboriti je i osjećajni biocentrik svojom vitalnom estetikom i etikom upozorio na tragičnu zaboravljenost i odbačenost hrvatskog kulturnog dobra, često intertekstualno ojačavajući autentičnom riječju, sedamnaeststoljetnim uresom zlatne Habledičeve patine u metonimiji povijesne „meszarнице“.

šumiš?/Priko ovijeh rijeka, prek bregov, tam do Dunaja/Az opat Držiha pisah o ledine juže/Az opat Držiha/Az poet/Az človek/. /4:(119) istaknula D.M./

Ključna riječ zemlja višeznačno označena starom baščanskom riječju ledina/ gospodarsko dobro/na kojem obitava zajednica/narod intermedijalno/intrtekstualno je obuzela oboje autora; J.Pupačića 1967. g. na samom početku neizvjesne i smrtno bolesne hrvatske postmoderne u sklopu svjetske krize i europsko-političkog potkopavanja nepoželjne totalitarne i komunističke ideologije, a Lj. Njerš 1991. na završetku hrvatske likovne postmoderne i na početku prvog postmodernog rata u Hrvatskoj/Europi. Riječi Ploče postaju zbiljna Pupačićeva strijepnja 1967. s citatom prve hrvatske rečenice*: "Az opat Držiha pisah o ledine juže" precizno amputirane i enigmatski domišljene u tematizaciji pjesme kao i u odvažnosti Lj. Njerš 1991. godine da se dvama jezicima; književnim i slikarskim, sastavi dvoizrazna cjelina. /4:(119)/

Oboje su pronašli moguće rješenje u nadilaženju postmoderne kulture smrti utjelovljujući postmodernistički odnos s neozbiljenom hrvatskom povijesnom zbiljom; intertekstualno i autoreferencijalno dijalogizirajući umjetničkim oblicima i postupcima.

Ljerka Njerš intermedijalnim je postupkom strukturirala monotipijski tekst *Hommage a Baščanska ploča*. Jedan je medij, reprint preslike cijele Ploče, prenijela u drugi, na kamen, starom tiskarskom vještinom litografije, monotipijom; jednim neponovljivim otiskom. Na kamenu ploču, asocijacijom kamene Baščanske ploče, uljenom je bojom naslikala ornamentalnu aplikaciju simbolična lovorova lista i otisnula ju s kamena jednim otiskom na papir, prethodno kolažnim tušem obrubivši repeticiju Ploče, kako bi tematici Ploče dala novo značenje. U siječnju 1992. godine u Muzejsko - galerijskom centru u Zagrebu, izložbom monotipijskog ciklusa "Hommage hrvatskoj kulturnoj baštini" uputila je apel svijetu, Stop the war in Croatia, s ciljem spašavanja ne samo ljudskih života nego i ratom ugrožene baštine kao zaloga njezina postojanja na zemlji otaca.

IV. Od sebe drugom - s devetstoljetnim dosegom

Premda se ime zemlje u Pupačićevu tekstu, poetički opravdano, nigdje ne spominje, iz intertekstualno-tematske sveze, iz njezina prostorno-vremenskog suodnosa deenigmatizira se kao tragični devetstoljetni doseg unazad/unaprijed u kontekstu paradoksalno onezbiljene posmoderne zbilje. Jaki trop realizirane metafore: ledina/ zemlja u cjelini Pupačićeva teksta metonomizira snoviđenu sliku davne zemlje/ledine/ kraljevine/domovine povezane s autorovim ja koje se "otima stoljećima" od "mraka" i "ovijeh grobova" pri čemu njegovo ja izunutra gleda "priko" zemljopisno-prostorno označene hrvatske zemlje u njezinu rasprostiranju "prek bregov, tam do Dunaja",

pokazujući morfološko i psihološko staro i suvremeno suodnošenje i sjedinjavanje svjesnog s besvjesnim i praiskonskim ja, da bi “u razlici odmicanja od sebe samog i u nesvodivosti kod sebe samog, nego u smjeru drugom”¹⁶ piščevo ja, u zajedništvu s kolektivno nesvjesnim, dosegulo korijene stare hrvatske kulture koja okuplja dom i zemlju kod sebe samog i prema sebi samom kao mjeri otklona toliko da je takovo ja dosegulo s drugim, s udjelom antičko-europske kulture, svoj istinski kulturni identitet.

Smjer kretanja postmoderne kulture smrti je “dvostruko genitivno”¹⁷ kretanje identiteta otvorenog prema povijesti u oba smjera preko mnogih vidljivih i nevidljivih, nazočnih i nenazočnih tekstova/intertekstova u Pupačićevoj i Njeršovoj umjetničko-arheološkoj slojevitosti.

Promotrimo li i promislimo sve slojeve tekstova, derridijanski pronalazimo u cijelosti i u dijelovima “kulturu identiteta dvostrukoga genitiva”¹⁸. Svi dijelovi u naslijeđu kulturnog identiteta cjelosno se ludistički igraju i objelodanjuju, kako u monotipiji Lj. Njerš, tako i u Pupačićevu tekstu s ritmičkim identifikacijskim tripliciranjem: “Az opat Držiha, Az poet, az človek” s kojim slijede osigurati intermedijalni recepcijski prodor u metatekstualno polje obaju poetika i razloge njihova pisanja i povezivanja. /4: (119)/

Dok je razlog i cilj Držihina pisanja jasan i uobičajeno denotativan u srednjovjekovnoj epigrafici kao pravno-dokumentacijskom spisu o darovanju koje slijedi obvezujuću konvenciju (za)kletve radi poštivanja ugovorena kraljeva darivanja zemlje za gradnju crkve Svete Lucije, razlog i cilj Pupačićeva pisanja duboko je konotativno prikriven za razliku od monotipije Lj. Njerš koja se zorno u cijelosti rasprostire.

Amputirajući Pupačićev postupak koji je istovremeno tjeskoban na granici dviju cjelovitih povijesnih kultura; moderne i postmoderne u 1967.g. jer prethodi postmoderni s pokopanom idejom o apsolutnoj slobodi, općenito preuzima ontološki apovijesno, asemiotično i bezumno mišljenje.

Enigmatskodramatična intonacija Pupačićeva teksta razotkriva duboku spiritualnost povijesnog i političkog trenutka “(...) idilu/ Svečanih žrtvenika/Do ovog ljeta Gospodnjeg 1967.” koji nije sudbonosan samo za pisca nego intertekstualno

¹⁶ Jacques Derrida: **L autre cap**, suivi de la demokratie ajournee, Les Editions De Minuit, Paris, 1991. str. 16

¹⁷ Jacques Derrida: **De la grammatologie**, Les Editions De Minuit, 7 rue Bernard - Palissy, 75006, Paris, 1991.

¹⁸ „Cela peut se dire, inversement identite ou de toute identification: il u’ y a pas de rapport a’ soi sans culture, mais culture du **double genitif** et de la difference a soi. La grammaire du **double genitif** signale aussi qu’ une culture u’ a jamais une seule origine. La monogenealogie serait toujours une mystification dans l’ historie de la culture.” U tom i takovom genitivu nema jednog porijekla, nego razlika/razluka, budući bi monogenealogija bila uvijek mistifikacija. / istaknula D.M./13:(16)/

indicira povezanost s tekstualnim segmentom: "S kamenom u srcu što ga valjahu puci", upućujući na drevnu kamenu - baščansku arhepovijest. /4:(119)/

Premda je sve intertekstualno nevidljivo i skriveno iza fizisa riječi, ipak se intertekstualnom vezom deenigmatizira metafizis "žrtvovanja" kao dubokounutarnja etička sastavnica piščeva bića sa zemljom/ledinom; tvarnom i duhovnom u kontekstu njezine povijesti. Pisac molitveno-onirički poseže za njezinom i svojom metafizičkom biti kao spoznajnom istinom da je ledina/zemlja/gospodarsko dobro/ ključni relizirani trop, ključna intertekstualno-tematska bit zbiljne hrvatske povijesti pa tu spoznaju pjesnik prenosi i predaje čitateljima, ali oni ne mogu odgonetnuti tekst bez intertekstualne zalihnosti povijesnoga i lingvističkoga znanja.

Čitatelj/ica recipira da onezbiljenje autorova postmoderna teksta strijepi od skrivenoga ozbiljenja političkih posljedica zbilje u kojoj je sudbina pojedinca, posebice Pupačićeva, tragično nestabilna pa zavodi "idilom žrtvenih svečanosti" kao idiličnom fikcijom nepoznatog i moguće nagađajućeg u kontekstu intimnog života koji se, ipak, nikako ne može odijeliti od ukupnosti društveno-političkog života i zbilje. Ključni trop realizirane metafore metarasvjetljuje identifikacijske pojmove koji, trenutno, u prvom sloju igru simbolično višeznačenjski, ali u drugom se sloju jednopojmovno izjednačuju.

U prvom ludističkom sloju ključnu riječ zemlja dekodiramo kao višeznačnicu nestvarne ontologije, upućujući na *locus nativitatis* povijesne, političke i društvene kulture tijekom Zvonimirove kraljevske Hrvatske, da bi se u drugom sloju povećanim rasvjetljavanjem vidjela ista zemlja kao identifikacija Hrvatske 1967. godine s autoreferencijalnim suodnosom pjesnikova ja. Paradoksalni intertekstualni sudar pokazuje da se onezbiljenje uozbiljuje, da onezbiljujući jezik latiničke transkripcije traži i pronalazi ozbiljujuću svezu s Pupačićevim jezikom na način da se daleka, u prvi tren nerazumljivost, orazumljuje u kontekstu povijesne zbilje. Identificiramo nevidljivu političko-kulturnu činjenicu: sudbonosni je 17. ožujaka 1967. godina Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika, njegove pune ravnopravnosti koja proizlazi iz načela nacionalnog suvereniteta zbog čega, te iste godine, započinju politički progoni i tamnovanja sudionika - potpisnika koji su prethodnici nadolazećem Hrvatskom proljeću 1971., godini u kojoj izlazi iz tiska Pupačićeva posmrtna zbirka *Moj križ svejedno gori*.

Najdramatičnije razdoblje stare hrvatske povijesti s intertekstualno vidljivog predloška Ploče, nevidljivo je povezano s dramatičnom hrvatskom poviješću 1967. godine. Držihin fragment s Ploče zapisan je i uklesan 1105. godine s ciljem da označi razdoblje *regnum Croatiae et Dalmatiae*, međunarodno priznate od reformiranog papinstva oko 1060. godine, kada se prvi put hrvatski kralj naziva kraljem Hrvata i Dalmatinaca - *rex Croatiae et Dalmatiae*. U prethodnoj 1102. godini dramatično je vojno osvojena Hrvatska, nakon čega je slijedilo priznavanje ugarskog kralja Kolomana za hrvatskog kralja, da bi 1105. godine i Dalmacija, kojoj pripada i otok Krk, osjetila, ali i pružala otpor, ugarskoj nazočnosti koja je vidljiva u drugom dijelu ploče uvođenjem

latiničnih slova (M, O, T, N, V) s kojima se "moguće" nastojalo umanjiti glagoljaško - hrvatsko značenje ploče, što je bilo samo privremeno budući su krčki knezovi Frankopani uspjeli ostvariti hrvatsku vlast, priznavajući načelno samo mletački suverenitet. /10:(10)/

Dramatična hrvatska arhepovijest 1105. godine u Držihovu zapisu analogna je dramatično nestabilnoj 1967. godini. Pupačićev pjesnički tekst povezan je s kulturno-političkim kontekstom (završnicom utopijske avangarde i rađanja hrvatske postmoderne) u totalitarnoj Jugoslaviji, kojoj, iste godine, započinju kopati grob potpisnici i sudionici (i Pupačić) Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga jezika.

Stvarni je, postmoderno-politički onezbiljen/obespravljen hrvatski jezik pokazao čitateljici put do svoga iskona u Pupačićevoj latiničkoj transkripciji hrvatske redakcije staroslavenskoga jezika u izvornom srednjovjekovnom glagoljičkom pismu koje cjelosno, u monotipiji, reprintira Lj. Njerš. Taj postmodernistički zahvat u prošlost nije kao u modernizmu ili avangardi novost nego prepoznavanje kao mogući ambivalencijski odnos fikcije i faksije, kao moguće oksimoronsko zbunjivanje živo-mrtvim i mrtvo-živim jezikom onezbiljene zbilje u paradoksu obrnute proporcionalnosti.

Strategija ovakovoga onezbiljujućeg zbunjivanja toliko je šokantana na samom početku hrvatske postmoderne 1967. godine da transliteracija/transkripcija medievalna fragmenta fiktifikalizira: "Az opat Držiha pisah o ledine juže" fikciju u faksiju. Zagonetni segment duhovno prelijeće devet stoljeća da bi uozbiljio prostorno-vremensko i jezikoslovno višeznačje moćne riječi ledina/zemlja u prenesenu višeznačju; Hrvatske u prošlosti i Hrvatske u suvremenosti.

Kako u takovom društveno-političkom svijetu u kojem se negira zemlja/Hrvatska i njezin jezik, odnosno njezina povijest, Pupačić kao građanin ne može slobodno misliti i govoriti, on u svojstvu umjetnika puni svoju metaforu zemlje takovim nabojem odvajanja od sadašnjosti kao svijesti o nemoći sebe/pojedinca da ostvari potpun i slobodan život pa preuzima ulogu umjetnika na planu govora/pisma, razlučujući postojeće oblike, djelujući metalingvistički iz svoje i njezine (metaforine) osamljenosti jer **"Ona hoće da bude bez svoga kužnoga poroda"** i **"Ja hoću da budem ja bez srama što mi je ona mati"** u dvoritmičnom inzistiranju na gramatičkom svezivanju fikcije smislenoga vremenskog futurizma* koji je onezbiljeno htijenje, premda će se ono faktički uozbiljiti tek nakratko 1971. godine. U fikciju se zavukla povezana obrana krhkoga postmodernoga bića odvojenog od zbilje, u prelijevanju i savijanju metafore, ali njegovo "pamćenje ne vraća ponovo prošlost u sadašnjost već se postavlja izjednačivanje prošlog i sadašnjeg vremena putem negacije"¹⁹ u metaforičkoj/rasvjetljavajućoj zemlji **kužnoga poroda hrvatske postmoderne kulture smrti.** (istaknula D.M.)

* Ona i ja hoćemo da budemo

¹⁹ Achile Bonito Oliva: *L'ideologia del traditore*. Arte, maniera, manierismo, Feltrinelli Editore, Milano, 1976. str.159.

U skladu s promišljanjem Achile Bonite Olive, pjesnik Pupačić postaje izdajnik postmoderne ideologije ili kulture smrti koja nerazumno razara sve vrijednosti u svojoj dvostrukosti i neravnoteži naprama tradiciji hrvatske kulturne baštine u kojoj je pouzdan i siguran izvor postojanih struktura. Stoga je Pupačiću sadašnjost izgubljena u nihilizmu temporalnosti. Izdajnik postmoderne ideologije izgubio je oslonac u njezinu središtu, metaforički tražeći i pronasavši sebe u blizini svoje metafore zemlje usmjerene u jednom pravcu prema dalekoj prošlosti, a u drugom prema dalekoj budućnosti.

Ciljajući se sjediniti sa suvremenim Pupačićevim metalingvističkim tekstom 1967. godine, prva se hrvatska rečenica, svojom ontološkom biti, protivi političkom onezbiljavanju njezina imena. Stoga je razložno u Pupačićevu tekstu uskrsnula drevna prošlost hrvatske redakcije staroslavneskoga jezika i u cijelosti glagoljičkog pisma u Njeršovoj monotipiji kao ontološki statusni simbol Ploče u suvremenom jeziku postmoderne. Kako je postmoderna granica lelujava nestabilna, prva se je hrvatska rečenica lako prenijela iz prošlosti kao sigurna dokumentarnost hrvatske kulture unutar sustava vrijednosti koje su "ukorijenjeni smisao što ga svako društvo pridaje svojoj povijesti u koju je akumuliralo svoje rezervne nade"²⁰ te je kao takav Pupačićev intertekst dohvatio politički onezbiljenu izvornost imena, kontekstom Deklaracije o slobodnom i autonomnom hrvatskom jeziku, kojega je nadvladavala i savladivala ideološki vladajuća politička institucija CK SKH/SKJ od 17. ožujka 1967. pa tijekom sve do samrtnoga proljeća 1971. godine kada je **Hrvatski pravopis** zabranila i uništila. /4:(119)/

Taj je intertekstualni sudar od ogromnoga kulturnog značaja za konac hrvatske moderne i za početak postmoderne u sklopu mega Moderne. Umjetnička se i politička intertekstualnost uzajamno duboko i nevidljivo sastaju i provjeravaju u izvantekstualno nevidljivoj političkoj analogiji povijesne zbilje 1102. s ugarskim političkim pretenzijama i pritiscima i 1967. u kojoj je zabranjen naziv hrvatskoga jezika, u godini progona i tamnovanja sudionika; ubrajajući sve u zalihni labirintni tekstovni kod: "Preko ovijeh grobova/Prenatrpanih mrakom - tako da im popucaše ploče/ te proskljava iz njih/ i evo: obzorja tamne." /4:(119)/

Pri dijakronijskom razotkrivanju skrivene povijesne zbilje pomaže Matošev sadržajni intertekstualni kontekst u segmenatu: "Ja vučem čemer magle tvojih gorah"/4:(114)/ čije "ah" gasne nad "zemljom", a molitva "zemlji", je posvećena "S. S. Kranjčeviću ili jadnicima moga naroda" /4:(158)/ kao zajedničko i osobno autorovo predosjećanje smrti uklopljene u tragičnu hrvatsku postmodernu zbilju koja se ozbiljuje i intertekstualno isprepliće u tekstovima: *Moj križ svejedno gori* i *Moj grob*. /4: (127.-28. i 161.) naglasila D.M./

²⁰ Georges Duby: *Storia sociale e ideologie dell societa'*, U zborniku: *Fare storia*, priredio Jacques Le Goff/Pierre Nora, Torino, 1981. str. 118.

Promišljajući o moći ključne sadržajno-tematske riječi ledina/zemlja u kontekstu povijesti hrvatske književnosti, pronalazim da Pupačić susljeduje matoševsko-krležijanski modernistički povratak zemlji i zavičaju, ojačan Babićevom²¹ idejom iz 1929. godine u programu "Zemlja" koju su slijedili hrvatski umjetnici; slikari i književnici, posebice glavni promicatelji: 1. Krsto Hegedušić u slikarstvu lapidarnog realizma kojim je evocirao zločinstva okupatora hrvatske zemlje i 2. Miroslav Krleža u Baladama Petrice Kerempuha, u zbirci koju je grafički ilustrirao K. Hegedušić, tražeći autohtoni izraz snagom tradicije "naškosti" u dosluhu s idejom o samosvijesti kulturnih identiteta novoeuropskih kretanja.

Da bi ozbiljio prošlost u svojoj suvremenosti Pupačić se, u svom tekstu usprotivio postmodernističkoj ideji apovijesti ili mrtvoj povijesti, pokazujući i dokazujući da povijest nije mrtva, nego je pjesnički oživljena ritmički naglašenom ugradbom "pulsiranja, ritamom i fluidnosti tekstovne strukture" baščanskoga teksta koji se je suživio s dahom i duhom Pupačićevih rečeničnih sklopova kao homogena "književna poruka i estetički ostvaraj". /9: (115)/ U praznoj i proturječnoj posmodernoj slobodi, a na rubu propasti svoga društvenoga položaja Pupačić je bio prisiljen uzmicati i otvoriti unutarnje, nedodirljive prostore svoje pjesničke duše koja je sebi pronašla put, izlazeći iz lažne i politički zatrovane kolektivne svijesti jednomna pogleda na svijet. On, samosvjesni pojedinac, napušta zadanu društveno-političku normu vladajuće većine, prekoračuje dopuštenu granicu i njezine norme i pjesnički se povezuje sa zaboravljenom kulturom hrvatske baštine, s jezikom kraljevske Ploče u kojoj živi "neprestana sadašnjost našega jezika i bića"²². Tako Pupačić postaje prethodnik hrvatske postmoderne, vjesnik koji otvara vrata postmodernoj krizi književnoga identiteta kojoj pronalazi moguće rješenje.

VI. Az opat Držiha - Pupačićev je alter ego u suvremenosti

Intertekstualna poruka benediktinskog opata Držihe i Pupačićevog autoreferencijalnog (ja poet) ujedinjuju se u osmišljenoj triplikaciji (az človek) kao implicirani kriteriji estetičkog djelovanja koji koreliraju u "jedinstvenom tekstu"²³ svojom konačnom svrhom.

Stoga znakovitu riječ zemlja, pokrenutu riječju ledina, Pupačić vidi eshatološkim očima opata Držihe, u emotivno uzdignutoj molitvenoj invokaciji lapidarna uzdaha "O, gospodine, Gospode!", ritmički baladično otkrivajući (njihovu i našu) zemlju, njezino zabranjeno ime, ne samo tijekom vremena "prenatpranih mrakom", nego i u

²¹ Ljubo Babić: *Umjetnost u Hrvata*, izd Velzek, Zagreb, 1943.

²² Ivo Frangeš: *Ploča nad vratima književnog početka*, O devetstotoj obljetnici Baščanske ploče, Dubrovnik, časopis za književnost i znanost, Matica hrvatska - Ogranak Dubrovnik, 1/2, N.s. 11, Dubrovnik, 2000. str. 448.

²³ U bartheovskom smislu razmišlja Manfred Pfister u: *Konzepte der Intertextualität*, U: *Intertextualität - Formen und Funktionen*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1985. str. 20.

Pupačićevu vremenu koje se trpklo zlopatilo, toliko da mu je "Az opat Držiha" postao glavni svjedok; njegov alter ego prošlosti u suvremenosti mračne hrvatske političke zbilje 1967. godine. /4: (119)/

U trećem sloju autorova teksta deenigmatizira se Pupačićevo autoreferencijalno izjednačivanje s "opatom Držihom" kao drevno kolektivnonesvjesnom fiksacijom "mraka" kroz koji Pupačić gleda onostranim očima Držihe, duboko i daleko, da bi vidovito prekognicijski vidio u prošlost stare Zvonimirove zemlje, ali i budućnost: "nebo novo i zemlju novu" odnosno, tekstualno unazad i unaprijed iz nasuprotnih prostorno-vremenskih rakursa. /4: (119)/²⁴

Ta je Pupačićeva zbilja imala i pozadinske svjedoke u području postmodernističkog jezika u tekstovima Slavka Mihalića koji je svuda vidio smrtni strah u "hrvatskim grozničavim očima" kao metonimiju "opasnih vremena"²⁵.

Svjedok je prošlosti "Az opata Držiha" postao svjedok sadašnjosti "Az poet/ Az človek"; zabranjeno simbolično ime ledine/zemlje/naroda/i jezika/ koje "hoće da bude" znak ili bilig u beskrajnom. /4:(120)/ U njima su povezani smiso zemlje s narodom i jezikom u svekolikom kulturološkom identitetu koji Pupačić razložno izvodi iz mikrokozmosa svoga ja, izjednačenog s "Jednom sićušnom zvijezdom rođenom iz moje krvi" s mnogoznačnim makrokozmosom koji je tropički, prostorno i vremenski, proširen do razmjera "Tihog/Vječnog/Svemira" koji "Oko moga uma kruži". /4:(120)/

J. Pupačić i S. Mihalić, u zbiljnoj hrvatskoj postmoderni, svjedoci su i sudionici Deklaracije te prethodnici Hrvatskoga proljeća 1971. godine, uključujući tragičnu zbiljnost Pupačićeva obiteljska života (bitku za bolesno dijete koje je poginulo zajedno s obitelji u avionskoj nesreći na otoku Krku 1971. o čemu nas autor prekognicijski predizvješćuje u tekstu: "Sa mnom se nešto veličanstveno događa/ili umirem ili se ponovo rađam" 1968. godine. /4:(160)/

Čitajući prvi postmodernistički - labirintni Pupačićev tekst u kontekstu hrvatski dramatične i apokaliptične kulturne scene, asocijacijom na davnu 1102./1105.godinu protivljenja izvanjsko-ugarskoj vlasti, ozbiljuje se značajna politička intertekstualnost u metatekstovnom segmentu "S kamenom u srcu što ga valjahu puci" /4: (119)/ kao trop koji pojašnjuje metaforički realiziran sadržaj "mrtve" hrvatske zbilje u megakontekstu zabranjene Deklaracije o imenu hrvatskoga jezika.

Niti jedan hrvatski književnik, osim Pupačića, nije 1967. godine, posebice ne postmodernistički, u svom književnom tekstu predvidio budućnost, vjekovni hrvatski san: "nebo novo i zemlju novu" - metaforikom koja isijava iz glavnog realiziranog tropa **zemlje** - kao deenigmatizirani sadržaj nove, slobodne Hrvatske.

²⁴ Raščlanjujući Pupačićev tekst Eduard Hercigonja u: **Nad iskonom hrvatske knjige**, Liber, Zagreb, 1983. na str. 286. vidi Pupačićevo „nespokojno traganje za neoskvutim iskonom, za smislom postojanja i Zemlje i sebe na njoj.“ različito mojem motrenju.

²⁵ Slavko Mihalić: **Izabrane pjesme**, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1980. str. 194. i 245.

Višeznačni simbol zemlje i jednoznačno označena metafora Hrvatske 1967. godine uzajamno su povezani s pjesnikovim ja. Povezani su tako i toliko da na kraju teksta, molitvenom invokacijom, autor obavješćuje čitatelj-a/icu da pronalazi "svjetlo", da nema više "mraka" te da se sjedinjuje, u velikom intertekstualnom dijalogu, s domom/ Hrvatskom, s fizičkim i metafizičkim bitkom; s "Vječnim/Svemiro" u savezu prošlosti i budućnosti o čemu metonomizira u: "Godine svjetla, godine!", usklikujući da on-pjesnik, matoševski sljedbenik, nije poput Matoša modernistički samac usred svemira i da mu stvaralački bitak neće obesmisлити postmoderna nihilistička kultura, niti činjenicom osobnoga umiranja.

Motreći i promišljajući intertekstualnost čvrstog uporišta u Ploči, uporišta koje počiva na konvencionalnim temeljima zornosti narodno-kršćanske i molitvene invokacije, čijem se uporištu Pupačić vraća da bi ga autoreferencijalno etički osmislio i prekognicijski sudario sa stanovitom zbiljom i fantastikom: "I vidjeh nebo novo i zemlju novu", u imaginativnoj povijesti koja će se tek dogoditi, ali ne kao ideologija nietscheanskog kruženja ideje vječnog vraćanja istog, popularna u jeziku postmodenističkog nihilizma, nego ozbiljenjem izvorne hrvatske redakcije staroslavenskoga jezik; pronalazim da je ključna riječ ledina/zemlja, kojoj prethodi molitvena invokacija, metonimijski povezana sa simbolima: "Vječnosti/Svemira" te da označuje ideologiju religiozne nade u spas hrvatske zemlje i čovjeka pa autoru njegovo osobno umiranje/smrт nije "smrт" nego "vječna sloboda i ljepota". /4:(161)/

Odmjeravajući ukupnost odnosa i suodnosa obaju tekstova, ne čini se da je njihova povezanost ontološki dvojbena, što je suprotno postmodernizmu. Naprotiv, čežnja Pupačićeva jezika za jedinstvom s drevnim jezikom Ploče postaje povijesno zbiljoslovlje **s terapijom zbilje** u tekstu svoga prekognicijski apokaliptična sna koji se povezao s etičkim ulogom hrvatske baštine da bi promaknuo funkcionalnu savršenost u jeziku svoje pjesme bez "konfuzije jezika". /9:(21)/ Takav Pupačićev jezik upućuje čitatelja na spoznaju povijesne "uzajamnosti dijalogiciteta"²⁶ među tekstovima dvaju az/ja koji su ontološki upućeni jedan na drugoga "očima istine"²⁷.

Povijest i umjetnost intertekstualno su se sastali u sadašnjosti obaju umjetnika, J. Pupačića i Lj. Njerš da neprestano traju i ne prestanu jer povijest i umjetnost je ono što nikad ne prestaje; "ona je neprestana sadašnjost našega jezika i našeg bića." /26:(448/

VII. Umjesto zaključka ili s duhom i dahom hrvatskoga kuturnog identiteta

Josip Pupačić i Ljerka Njerš "nisu pamćenjem ponovo vratili prošlost u sadašnjost - već su postavili izjednačivanje prošlog i sadašnjeg vremena putem negacije" postmoderne

²⁶ Dijalog kao oblik estetičkog i etičkog djelovanja.U: Renate Lachuman: **Dialogizatat**, Munchen, 1982. str. 9.

²⁷ Josip Bratulić: **Jednotisci Ljerke Njerš**, Muzejsko - galerijski centar, Zagreb, 1992. str. 3.

na način kako bi promišljao Bonito Ahile Oliva u svojoj knjizi *Ideologija izdajnika*, čiji se naslov izjednačuje s paradigmom izdane posmoderne ideologije, ali s pozitivnom konotacijom.

Nesigurna, labilna, krhka, bezvoljna i obesmišljna posmoderna kultura izgubljenoga svijeta u sklopu mega Moderne, ali u tekstu J. Pupačića, u tek proključaloj posmodernosti s teretom moderne i avangarde, svoju je intertekstualnost usmjerio na traženje i utjecaj hrvatske kulturne baštine tako da jezik hrvatske redakcije staroslavenskoga jezika postaje ključ za otvaranje čitateljske svijesti i osvješćivanja autohtonosti imena i položaja hrvatskoga jezika u svome identitetu, a čije se je pravo u povijesno-političkoj zbilji 1967. g. zanijekalo, poreklo i zabranilo 1971. godine, u tragičnoj godini, kako u osobnom Pupačićevom životu tako i u ukupnoj hrvatskoj zbilji koju politički rasvjetljava zabrana Deklaracije o nazivu hrvatskoga jezika.

Prekoračivši fiktofaktalnu devetstogodišnju vremensku granicu svjetova u kontekstu hrvatske povijesti autor je, realiziranim metaforikom, na razini sižea teksta *Zemlja i ja*, dosegnuo korijen hrvatskoga identiteta u kome se sjedinjuju kulturonosni simboli: zemlja, narod i jezik kroz sva prohujala stoljeća koja su se približila našem vremenu.

Posebice u postmodernističkoj monotipiji *Hommage a Baščanska ploča*, Lj. Njerš, na koncu likovne postmoderne 1991., kada je započeo prvi posmoderni rat u Hrvatskoj, još se zornije zrcalno uozbiljila baština glagoljičkog pisma kao jednog od triju* u hrvatskom kulturnom identitetu.

Nježni je slikarski jezik Njeršove monotipije s lovorom obrlio tihu molitvu baščanske invokacije za spas kulturne baštine od ratnoga posmodernoga razaranja 1991. godine, razaranja koje je i prije bilo trajno i strahotno u tragičnom devetstoljetnom povijesnom hodu, ali koje je, u konačnici motreno iz sadašnjeg autoričinog rakursa, ipak tijekom bezuspješnih osvajačkih nauma, unatoč gluhoći i sljepilu civilizirane Europe.

Duboki i mistični smisao srednjovjekovne latinske riječi *hommage*, u kontekstu *Hommage a Baščanska ploča*, na koncu 20. stoljeća, duhovno ohrabruje kao izraz dubokog poštovanja i zahvalnosti, vjernosti i zakletvi zemlji/ledini/domu/ odnosno baštini naših prethodnika.

U nježnom monotipijskom rukopisu girlande od razigrane grančice zelena lovorova lišća, kojim je Njeršova obrlila postojanost kamene Ploče te u zadnjem tekstu *Moj grob*, J. Pupačića isijava duh i dah hrvatskog kulturnog identiteta koji prenosi budućim naraštajima nadu u opstanak. /4:(161)/

Na koncu postmoderne, čijim nacrtom "triju krajeva stoljeća" Dubravka Oraić Tolić zatvara makroperiodizacijsku megakulturu Moderne s četiri stilske formacije i umjetničke kulture, hrvatska kultura, premda malena i na samom rubnom dijelu

* glagoljičkog, ćiriličkog i latiničnog

Zapadno/Istočne Europe, nije mrtva te s njezinom poviješću, tijekom prvog postmodernog rata u Hrvatskoj /Europi, nije se ugasila iskra ideje o slobodi.

Zato razborito i ljepotonosno promišljanje Dubravke Oraić Tolić na kraju njezine knjige, u duhovnom jedinstvu s Matoševom prognaničkom mišlju za Božić 1904. o kući/domu kao "simbolskoj slici duše, čovjeka i ovog našeg svijeta" kada razmišlja o budućoj povijesti koja se rađa upravo sada u trećem tisućljeću iz "srušenih kuća našeg fin de sieclea" doprinosim Pupačićevom i Njeršovom stvaralačkom nadom protiv beznađa velike dijakronijske paradigme stoljeća i protiv postmoderne kulture smrti. /1:(177)/

IZVORI:

- Mihalić Slavko: **Izabrane pjesme**, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1980.
Njerš Ljerka: **Hommage a Bašćanska ploča**, Muzejsko - galerijski centar, Zagreb, 1992.
Peić Matko: **Ljubav na putu**, Globus, Zagreb, 1984.
Pupačić Josip: **Pjesme**, Mladost, Zagreb, 1984.

LITERATURA:

- Babić Ljubo: **Umjetnost u Hrvata**, Valzek, Zagreb, 1943.
Barthes Roland: **Retorika slike**, "Novi Prolog", NZMH, Zagreb, 1990.
Bratulić Josip: **Jednotisci Ljerke Njerš**, Muzejsko - galerijski centar, Zagreb, 1992.
Depolo Josip: **LJ. Njerš**, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1990.
Derrida Jacques: **L' autre cap**, Les Editions De Minuit, Paris, 1991.
Derrida Jacques: **De la grammatologie**, Les Editions De Minuit, Paris, 1991.
Duby Georges: **Storia sociale e ideologie dell societa'**, Torino, 1981.
Frangješ Ivo: **Ploča nad vratima književnog početka**, Matica hrvatska, Dubrovnik, 2000.
Fučić Branko: **Glagoljski natpisi**, JAZU, Zagreb, 1982.
Hercigonja Eduard: **Srednjovjekovna književnost**, Liber, Zagreb, 1975.
Jenny Laurent: **The Strategy of Form**, Cambridge University Press, Cambridge, 1982.
Kekez Josip: **Prva hrvatska rečenica**, NZMH, Zagreb, 1988.
Margetić Lujo: **Bašćanska ploča**, Vitagraf, Rijeka, 2000.
Margetić Lujo: **Primarna funkcija Bašćanske ploče**, "Rijeka", Rijeka, 2001.
Marković Dina: **Peićev barok i rokoko**, Hrvatsko filološko društvo-Rijeka, Rijeka, 2000.

- McHale Brian: **Postmodernist Fiction**, Methuen, New York/London, 1987.
- Oliva Achile Bonito: **L' ideologia del traditore**, Feltrinelli Editore, Milano, 1976.
- Pfister Manfred: **Konzepte der Intertextualität**, MNV, Tübingen, 1985.
- Stamać Ante: **Bašćanska ploča kao književno djelo**, Logos, Split, 1980.
- Tolić-Oraić Dubravka: **Paradigme 20. stoljeća: avangarda i postmoderna**, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1997.
- Vince Zlatko: **Putovima hrvatskog književnog jezika**, SN Liber, Zagreb, 1978.
- Žagar Mateo: **Kako je tkan tekst Bašćanske ploče**, HFD, Zagreb, 1997.

SUMMARY

Dina Marković

'BAŠĆANSKA PLOČA' IN THE LITERARY AND THE VISUAL-ART OF INTERTEXTUALITY OF THE CROATIAN POSTMODERN PERIOD

In the article the author is comparatively considering, proving and pointing out factors of intertextuality in intermediality of the Croatian postmodern period, that is, the intertextual transfer of 'Bašćanska ploča' in the postmodern literary text *Earth & I* by J.Pupačić and also in the visual-art text – monotype *Hommage a Bašćanska ploča*, by Lj.Njerš. The author reveals that both authors have, at the symbolic times, Pupačić in 1967, and Lj.Njerš in 1991, purposefully crossed 900 year old leap between borders of worlds, so that they could intertextually return to tradition of old Croatian historical reality – against the ahistorical tradition of postmodern. The breakthrough source of Croatian heritage, the old Croatian language on the royal Zvonimir's Bašćanska ploča, is a precious part of the universal European and world civilization, priceless political, linguistic and cultural transfer and connection of intertextuality for therapy of Croatian reality: 1. which reveals itself in Pupačić's text connected to Declaration of name and status of Croatian language and 2. with Njerš's monotype as an appeal for saving threatened Croatian cultural heritage in the first postmodern war in Croatia.

Key words: *intertextuality, intermediality, 'Bašćanska ploča', postmodern literary text*